

بررسی تأثیر کشت گل و گیاهان زینتی بر اقتصاد شهرستان پاکدشت*

معصومه پازکی

دانش آموخته ی دوره ی دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

masomepazoki@yahoo.com

دکتر مجتبی قدیری معصوم

دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه تهران

دکتر علیرضا استلاجی

دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری

چکیده:

طی چند دهه گذشته تنوع بخشی به صادرات کشور و به عبارتی دیگر گرایش به استراتژی توسعه صادرات و جهش صادراتی، شدیداً مورد تأکید قرار گرفته است. در این راستا صادرات کالاهای غیرنفتی به منظور جایگزینی هر چه بیشتر سایر کالاها بجای نفت در جهت رشد اقتصادی و ایجاد وتحول ساختاری در آن، افزایش فرصت های شغلی، کسب درآمدهای ارزی و در نهایت امکان بروز توانهای بالقوه مدنظر قرار دارد. اصولاً در راستای توسعه اقتصادی، شناخت منابع و عواملی که از مجرای صادرات بر رشد تأثیر می گذارد از اهمیت بالایی برخوردار است، به ویژه منابعی که از مزیت نسبی و خصوصاً از مزیت رقابتی نیز بهره مند باشند. یکی از کالاهایی که به واسطه ویژگی های طبیعی و سوابق تاریخی در برخی از نقاط ایران قابل تولید بوده و به لحاظ کسب درآمدهای ارزی می تواند در ترکیب صادرات غیرنفتی قرار بگیرد، گل و گیاهان زینتی است. با فراهم کردن زمینه تولید گل و گیاهان زینتی در حجم بالا و صادرات آن می توان درهای بازارهای جهانی را بر روی اقتصاد کشور گشود و از آنجایی که این محصولات دارای توان بالقوه ای در کسب درآمد ارزی بالا می باشند، در ترکیب با صادرات سایر کالاهای غیر نفتی می تواند نقش بسیار مهمی در تدوین برنامه اقتصادی بدون نفت و تنوع بخشی به صادرات داشته باشد و از طرف دیگر کشت گل و گیاهان زینتی در روستاها علاوه بر ایجاد اشتغال، سبب افزایش درآمد و پس انداز و انباشت سرمایه روستائیان شده و به توسعه اقتصادی روستا منجر می گردد که نهایتاً "توسعه پایدار را در پی دارد.

واژه های کلیدی: کشت گل و گیاهان زینتی، توسعه اقتصادی، صنایع مکمل و کوچک وابسته به کشت گل و گیاهان زینتی، ایجاد اشتغال، گردشگری روستایی.

مقدمه

پرورش گل های زینتی تقریباً از یکصد سال پیش یعنی از اوایل قرن بیستم، پس از تسلط عصر صنعتی و فراصنعتی آغاز شد. کشورهای اروپایی همچون هلند از سال ۱۹۱۲ فعالیت های جدی خود را برای تولید و تجارت

* این مقاله از رساله دکتری استخراج شده است که به راهنمایی آقای دکتر مجتبی قدیری معصوم شده است.

گل های شاخه ای و گلدانی آغاز نمودند در سال ۲۰۰۷ میلادی کل صادرات حاصل از فروش گل های زینتی ۱۰۰ میلیارد دلار بوده است که در این میان هلند همچنان صادرکننده اول جهان می باشد. (www.aftab.ir)

در ایران استفاده از گل و گیاهان زینتی، در طراحی فضای سبز از ۳۰۰۰ سال پیش رواج داشت ولی قدمت تولید تجاری آن به حدود ۹۰ سال پیش برمی گردد. (هندی، ۱۳۸۲، ص ۲) تا قبل از انقلاب اسلامی بخش قابل توجهی از مصرف گل و گیاهان زینتی کشور از خارج تأمین می گردید. پس از ممنوع شدن واردات گل، تولید آن در کشور توسعه یافت، به طوری که مطابق با آمارهای موجود سطح زیرکشت از ۳۴/۶ میلیون مترمربع در سال ۱۳۷۸ به ۴۴،۴۲۶،۰۰۰ مترمربع در سال ۱۳۸۳ رسیده است.

لازم به ذکر است که ایران نزدیک به یک درصد از سطح زیرکشت گل و گیاهان زینتی جهان را به خود اختصاص داده است. درحال حاضر شهرستان پاکدشت (زمستان ۱۳۸۷) با سطحی بیش از ۸۰۰ هکتار کشت گل و گیاهان زینتی (تقریباً معادل سطح زیر کشت کشور کنیا) در استان تهران و کشور مقام اول را داراست.

یکی از مهمترین نقش ها و کارکردهای کشت گل و گیاهان زینتی در منطقه، بعد اقتصادی آن از جهات توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال، ارزآوری، ایجاد درآمد و پس انداز بالا می باشد و افزایش پس انداز یکی از راههای انباشت و تراکم سرمایه است که نهایتاً به بسط و توسعه سرمایه گذاری در منطقه می انجامد و در صورتیکه بتوان پس اندازهای روستائیان را ساماندهی کرد، می تواند منجر به توسعه بخش کشاورزی و به تبع آن سایر بخشهای اقتصادی گردد. (نجفی و قربانی، ۱۳۷۷، ص ۳۳۱) تولید گل و گیاهان زینتی در روستاهای شهرستان سبب ایجاد مازاد اقتصادی برای توسعه سایر بخشها، کمک به فعالیتهای تولیدی وابسته و تکمیل حلقه های تولیدی از طریق ارتباطهای پسین (مانند تأمین مایحتاج بخش کشاورزی از جمله کود شیمیایی و ماشین آلات از بخش صنعت) و پیشین (مانند تأمین مواد خام و واسطه ای بخش صنعت از بخش کشاورزی)، افزایش قدرت خرید روستائیان و ایجاد امکانات اشتغال مولد و متنوع می شود که بهبود نسبی رفاه اجتماعی و اقتصادی روستائیان را به دنبال دارد.

موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

شهرستان پاکدشت با وسعتی معادل ۶۱۰ کیلومتر مربع، حدود ۳/۲ درصد از مساحت استان تهران را به خود اختصاص داده است و با ارتفاع ۱۰۱۳ متر از سطح دریا در زمینهای آبرفتی جنوب رشته کوههای البرز قرار گرفته است. این شهرستان از شمال به کوههای البرز، از غرب به تهران و شهرری، از جنوب به بخش مرکزی شهرستان ورامین و شهر قرچک و از شرق به ایوانکی در استان سمنان محدود است. (پازکی، ۱۳۸۲، ص ۲۰)

روش تحقیق

در این پژوهش جهت آشنایی با وضعیت کشت گل و گیاهان زینتی در شهرستان پاکدشت و بررسی اثرات اقتصادی آن ابتدا مطالعات کتابخانه ای صورت گرفته است و پس از انجام مطالعات کتابخانه ای، روستاهای شهرستان پاکدشت که به کشت گل اشتغال دارند، را از نزدیک مورد مشاهده قرار داده و با کارشناسان اداره جهاد کشاورزی شهرستان و گلکاران مصاحبه شده است.

ساختار کشاورزی شهرستان پاکدشت

شهرستان پاکدشت با دارا بودن بهترین اراضی کشاورزی در گذشته، به دلیل وفور آب از چشمه ها و قنوات و رودخانه جاجرود یکی از مناطق سرسبز مجاور پایتخت بوده که در حال حاضر به دلیل کم توجهی و کمبود آب از ۲۶۰۱۶ هکتار اراضی مستعد شهرستان سالانه ۲۸۰۰ هکتار آن آیش و ۲۲۳۵۲ هکتار آن زیرکشت می رود. شهرستان پاکدشت ۱۵٪ از غلات و ۱۶/۸٪ از ذرت علوفه ای، ۲۰٪ از محصولات صیفی و ۱۶/۸٪ از گوجه فرنگی و بادمجان استان تهران را تولید می نماید. ضمناً از کل اراضی زیرکشت ۲۸/۲۵٪ گندم، ۲۶/۵۸٪ جو، ۱۶/۷۶٪ ذرت‌های علوفه ای و یونجه، ۱۳/۷۴٪ محصولات جالیزی و ۸/۲۰٪ سبزی ها، ۲/۳۵٪ باغات، ۲/۶۵ درصد پنبه و ۱/۵۵٪ به گل و گیاهان زینتی اختصاص دارد. (www.pakdasht.ir)

تاریخچه و عوامل مؤثر بر کشت گل و گیاهان زینتی در شهرستان پاکدشت

برای اولین بار در این شهرستان مؤسسه کشاورزی زعیم در سال ۱۳۱۹ به همت و پشتکار مرحوم سید حسن زعیم (۱۳۷۵-۱۲۹۹) تأسیس گردید. فعالیت این مؤسسه با کاشت نهال و درختچه های زینتی شروع شد و بعد از آن فعالیت بر روی کشت گل های شاخه ای و گیاهان زینتی داخل آپارتمان ادامه پیدا کرد. این موسسه از سال ۱۳۳۵ شروع به کشت گل های مناطق حاره ای مثل ارکید، آنتوریوم و استرلیزیا نمود و صادرات خود را از سال ۱۳۶۵ شروع کرد و در سال ۱۳۷۸ به عنوان صادر کننده نمونه انتخاب شد (www.zaeemflowers.ir) و موسسه پرورش گل خادم در سال ۱۳۲۰ توسط آقای حبیب خادم حسینیه تأسیس شد که در آن زمان فعالیت موسسه تولید گل های شاخه بریده نظیر رز، گلابول، مریم، شب بو، نرگس، داوودی، ... بود. در سال ۱۳۵۶ گلخانه مدرن از ایتالیا خریداری شد و کشت آنتوریوم در آن انجام گرفت. (www.khademfarm.ir) بستر طبیعی و اکولوژیک منطقه مورد مطالعه و وجود عرصه های طبیعی و فضاهای خالی داخل بافت بعضی از روستاها از عوامل مؤثر در جذب جوانان روستاها برای کشت گل و گیاهان زینتی است. عواملی که به کشت گل و گیاهان زینتی مؤثر می باشد، شامل موارد زیر می باشد:

- (۱) شهرستان پاکدشت با داشتن اقلیم مناسب برای پرورش این محصولات، شرایط مناسبی برای کشت گل و گیاهان زینتی دارا می باشد و با مدرن و مکانیزه کردن گلخانه ها و استفاده از سیستم های خنک کننده و گرم کننده مکانیزه، می توان اقلیم خرد مناسبی را در فضای گلخانه ایجاد کرد.
- (۲) این شهرستان با داشتن طول روز مناسب، میزان ساعات آفتاب با شدت مطلوب می تواند نور مورد نیاز جهت فتو سنتز را تأمین کند و زمینه مناسب برای رشد ساقه، ایجاد برگ ها، تشکیل پیاز و ظهور گل را فراهم نماید.
- (۳) ۷۵ درصد از خاک اراضی منطقه دارای کلاس ۱ و ۲ هستند و اکثریت خاک های زراعی منطقه پاکدشت دارای بافت مناسب و مرغوب هستند که حدود ۶۰ درصد از اراضی دارای بافت رسی - شنی می باشند. و pH خاک منطقه بین ۷/۵ - ۸/۵ متغیر است و حدود ۸۵ درصد از اراضی دارای قابلیت نفوذپذیری خوب هستند.
- (۴) عوامل انسانی از عوامل مهم و مؤثر در کشت گل و گیاهان زینتی در منطقه است، حضور جوانان فعال و خلاق در منطقه یک منبع عظیم انسانی برای گسترش این صنعت و فعالیت اقتصادی می باشد از آنجا که منابع انسانی

سرمایه اصلی شرکتهای تعاونی محسوب می شود، حضور این تعاونی ها در شهرستان علاوه بر استفاده بهینه از منابع انسانی و مدیریت بهینه نیروی انسانی می تواند زمینه های لازم برای گسترش کشت این محصولات، تأمین بذر و نهاده ها، بازار رسانی، اطلاع رسانی، نوآوری، استفاده از تکنولوژی های نوین و ... را فراهم نماید.

(۵) نزدیکی به بازار مصرف از عوامل مهم و مؤثر بر کشت این محصولات و گسترش آن می باشد. بازار مرکزی گل (بازار شهید محلاتی) تهران، بازار گل امام رضا (ع) در ابتدای جاده تهران - مشهد و همچنین پایانه احمد آباد مستوفی در کرج شرایط بسیار مناسبی را برای گلکاران شهرستان فراهم آورده است.

درآمد حاصل از کشت گل و گیاهان زینتی

یکی از اثرات مهم اقتصادی پرورش گل و گیاهان زینتی در منطقه ایجاد و تولید در آمد در خانوارهای روستایی است، یک هکتار گلخانه ۱۲ برابر نسبت به باغ و ۳۰ برابر نسبت به گندم می تواند بهره وری داشته باشد (www.magiran.com) از هر هکتار گلخانه می توان ۲۰ تا ۵۰ هزار دلار ارز وارد کشور کرد بر این اساس می توان گفت که با کاشت گل و گیاهان زینتی در هریک و نیم متر مربع گلخانه می توان به اندازه یک بشکه نفت درآمد داشت. در سالهای اخیر بواسطه وجود شرایط مساعد طبیعی و انسانی در منطقه مورد مطالعه شاهد افزایش سطح زیر کشت گلهای زینتی از ۴۲۵ هکتار در سال ۱۳۶۹ به ۷۸۰ هکتار در ۴ ماهه اول سال ۱۳۸۷ و همین طور تعداد بهره برداران بوده ایم و این روند افزایشی سبب شده است که این شهرستان رتبه اول را در کشوردارا باشد.

امروزه بهره وری بهترین و مؤثرترین روش دستیابی به رشد اقتصادی با توجه به کمیابی منابع تولید است و با کم رنگ شدن مرزهای اقتصادی، تلاش برای بهره وری، به پایه اصلی رقابت در صحنه جهانی تبدیل شده است (اکبری و رنجکش، ۱۳۸۲، ص ۱۱۸) به منظور افزایش بهره وری در اقتصاد شهرستان پاکدشت و نیل به توسعه اقتصادی باید به گسترش کشت گل و گیاهان زینتی توجه ویژه کرد.

اشتغالزایی

در ایران میزان جمعیت روستایی از ۶۸/۶ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۳۱/۵۴ درصد در سال ۱۳۸۵ رسیده است، وضعیت کنونی بیانگر آن است که برای جوانان روستایی فرصت های کاری مناسب و قابل قبول وجود ندارد و این مسئله زمینه مهاجرت به شهرها را فراهم نموده است. این روند را می توان از طریق سرمایه گذاری بیشتر در بخش کشاورزی و بخشهای وابسته کاهش داد و ضمن تقلیل مشقت کار درآمد های قابل مقایسه با شغل های شهری ایجاد نمود (سازمان خوار و بار کشاورزی ملل متحد، گزارش نهایی پروژه (TCP/IRA/0168, ۱۳۸۴، ص ۱۹) در منطقه مورد مطالعه از طریق برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش کشت گل و گیاهان زینتی می توان با ایجاد فرصت های شغلی مناسب، مولد و متنوع برای روستائیان خصوصاً " جوانان علاوه بر مبارزه با بیکاری، جمعیت فعال منطقه را از فعالیتهای کاذب، گرایش به اعتیاد و سایر ناهنجاریهای اجتماعی به فعالیتهای مولد، سالم و سازنده تولیدی هدایت نمود.

پژوهش میدانی در خصوص سن گلکاران بیانگر آن است که ۵۰٪ آنان در محدوده سنی ۳۰ تا ۵۰ سال قرار دارند که نشاندهنده توانایی این فعالیت در جذب جوانان است.

جدول شماره ۱: تعداد گلکاران بر حسب سن بهره برداران

جمع		۷۰-۵۰ سال		۵۰-۳۰ سال		کمتر از ۳۰ سال		بهره بردار
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	گلکار
۱۰۰	۵۸	۲۴/۱۳	۱۴	۶۰/۳۵	۳۵	۱۵/۵۲	۹	

منبع: کار میدانی

میزان اشتغالزایی یک هکتار سطح زیر کشت گل و گیاهان زینتی بین ۸ تا ۱۲ نفر می باشد و ۳ تا ۶ نفر به طور غیر مستقیم در هر هکتار به فعالیت می پردازند. (دریاباری، ۱۳۸۵، صص ۱۴۶ و ۱۴۷) باید متذکر شد که سطح اشتغالزایی در کشت گل و گیاهان زینتی در گلخانه بیشتر از گل و گیاهان زینتی است که در فضای آزاد کشت می شوند زیرا دفعات برداشت در حالت فضای آزاد یک یا دو بار در طول سال است ولی در مورد گلخانه بسته به نوع و گونه گل و گیاهان زینتی به چندین بار در سال می رسد.

جدول شماره ۲: بررسی موقعیت اشتغالزایی بین گلخانه ها و فضای آزاد (روز کاری در هکتار)

کل اشتغالزایی	برداشت	داشت	کاشت	شرح
۱۹۳۲/۴۲	۵۴۶	۵۵۱/۴۲	۸۳۵	گلکهای زینتی گلخانه ای
۱۱۱۹/۴۲	۱۸۲	۲۸۷/۴۲	۶۵۰	گلکهای زینتی فضای آزاد

منبع: کار میدانی

ایجاد صنایع مکمل و کوچک وابسته به کشت گل و گیاهان زینتی

نقش و جایگاه روستاها در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه ای، ملی و بین المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی همچون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت، حاشیه نشینی شهری و ... موجب توجه به توسعه روستایی و حق تقدم بر توسعه شهری گردیده است (ازکیا، ۱۳۸۳، ص ۱۹) و یکی از حوزه های فعالیت در توسعه روستایی، توسعه فعالیتهای غیر کشاورزی می باشد، پس ضروری است توسعه صنایع روستایی را متناسب با نیازهای اساسی جوامع تطبیق دهند (حسینی ابری، ۱۳۸۰، ص ۲۴۲) حضور صنایع مکمل و کوچک وابسته به کشت گل و گیاهان زینتی در روستاهای شهرستان پاکدشت از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است که به شرح زیر می باشد:

- (۱) انعطاف پذیری واحدها در مقابل تغییرات در بازارهای مصرفی و تنوع سلیقه مشتریان و همچنین ناهنجاری های اقتصادی (تورم و ...)؛
- (۲) عامل مهم در توسعه پایدار روستاها و ایجاد توازن منطقه ای - اقتصادی؛
- (۳) کمک به احیای اقتصاد روستاها؛
- (۴) ایجاد اشتغال مولد و متنوع در روستاها و جلوگیری از محرومیت و مهاجرت؛

(۵) ایجاد عدالت اجتماعی و رفاه اجتماعی؛

(۶) اشاعه فرهنگ فن گرایانه در روستاها و افزایش بهره وری در بخش کشاورزی.

برای توسعه صنایع مکمل و کوچک وابسته به کشت گل و گیاهان زینتی در منطقه راهبردهای متعددی وجود دارد از جمله :

(۱) توسعه منابع انسانی متخصص و نیروی انسانی کار آمد که نقش تعیین کننده ای در فرایند رشد اقتصادی و اجتماعی دارند؛ (صرفی و نوروزی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۷)

(۲) پیگیری سیاست خود اتکایی و ایجاد و تقویت اتحادیه های تخصصی؛

(۳) فراهم کردن تسهیلات و امکانات آموزشی و تربیت نیروهای متخصص.

صنایعی از جمله گلابگیری، تهیه عصاره گلها جهت داروهای گیاهی، تهیه گل‌های خشک برای تزئین و تهیه وسایل تزئینی، بازیافت زباله های گلها و گیاهان زینتی با استفاده از فناوری گیاه نگاری (دادخواهی پور، ۱۳۸۳، ص ۹۹) تهیه عرقیات، تهیه کود برگ و کمپوست، گلدانهای سفالی و پلاستیک، صنایع پلیمری و ... می توانند با حضور در محیط روستا علاوه بر جذب جمعیت، افزایش درآمد را به دنبال داشته باشد که خود زمینه ساز توسعه اقتصادی و توسعه پایدار روستاها می باشد.

جذب گردشگر

گردشگری از مهمترین فعالیتهای انسانی معاصر است که همراه با بوجود آوردن تغییراتی شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، منش و روش زندگی انسانها را دگرگون می سازد، ضمن آنکه تحولات بنیادی در اوضاع و شرایط اقتصادی، فرهنگی و آداب و رسوم مردم به وجود می آورد. (زکی، ۱۳۸۴، ص ۲۲۹) از آنجا که در روستاها کشاورزی به تنهایی قادر به ایجاد اشتغال در مقیاس وسیع نیست (Khan and Ghani, 1998, p:125)، لذا لازم است تا مشاغل غیر کشاورزی به تناسب استعدادها و توانهای بالقوه روستا در محیط روستا توسعه یابد. گردشگری روستایی یک بخش ارزشمند و رشد یابنده در زمینه رهیافت اقتصادی مطرح است. (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵، ص ۲۰۸) گردشگری کشاورزی به عنوان یکی از راههای توسعه و گسترش صنعت گردشگری در مناطق روستایی مطرح است و توسعه این صنعت می تواند کمک مؤثری بر افزایش توان تولیدی روستایی در بخش کشاورزی داشته باشد. اصولاً "برنامه ریزی مناسب در زمینه گردشگری کشاورزی علاوه بر جذب گردشگر در منطقه و شکوفایی اقتصاد روستایی سبب افزایش بهره وری در بخش کشت گل و گیاهان زینتی می شود.

مسئولان گردشگری شهرستان با برپایی تورهای یک روزه زمینه ی اطلاع رسانی را فراهم نموده اند که کافی نیست زیرا از تمام قابلیت های شهرستان به ویژه فضاهای زیر کشت گل و گیاهان زینتی بهره برداری نمی شود، پس لازم است تا مسئولان فرهنگی و اقتصادی منطقه شرایط مناسب را برای سرمایه گذاری در این بخش فراهم کنند.

مسائل و مشکلات پرورش و کشت گل و گیاهان زینتی در شهرستان پاکدشت

تاکنون در بخش کشاورزی و خصوصاً در تولید گل و گیاهان زینتی ارتباط بین ترویج، تحقیق و تولید به نحو سازنده و مؤثر تحقق نیافته است و اکثر فعالیتهای تولیدی و نوآوری در این بخش متکی بر تجربیات و آزمایشات

خود تولیدکنندگان بوده است. ارتباط بین تحقیق، ترویج و تولید همواره مورد نظر اندیشمندان، محققین و کارشناسان بوده است تا با ارتباطی دوجانبه بین علم و عمل موجب افزایش تولید با بهره‌گیری از نوآوری‌ها و اشاعه نتایج و یافته‌های علمی گردند. (دریاباری، ۱۳۸۵، ص ۱۷۹) تولید و پرورش گل و گیاهان زینتی در منطقه پاکدشت با توجه به استعدادهای طبیعی مقرون به صرفه می‌باشد و از جمله فعالیت‌های اقتصادی است که صادر کردن محصولات مازاد آن، می‌تواند نقش تأمین‌کنندگی ارز برای کشور داشته باشد. با همه این مسائل و تنگناهایی نیز وجود دارد از جمله:

(۱) دما :

اختلاف درجه حرارت در منطقه مورد مطالعه در روز و شب و در زمستان و تابستان زیاد می‌باشد، که این اختلاف دمای زیاد می‌تواند بر روی رشد و نمو گل‌ها و گیاهان زینتی تأثیر منفی داشته باشد و از طرف دیگر باعث افزایش مصرف انرژی برای خنک کردن گلخانه‌ها در تابستان و گرم کردن آن‌ها در زمستان می‌شود.

(۲) تأمین بستر لازم برای کشت گل و گیاهان زینتی به روش هیدروپونیک:

آبکشت یا هیدروپونیک روش نوینی برای پرورش گیاهان است که در آن خاک زراعی بکار نمی‌رود، پایه و اساس این تکنیک عبارتست از تغذیه گیاهان در محلولی که کلیه عناصر غذایی لازم و اساسی گیاه در آن وجود دارد. (www.aftab.ir) هیدروپونیک شامل انواعی از روش‌های غیرمعارف کاشت گیاهان است، مانند کشت آبی، کشت در ماسه، کشت در سنگریزه، کشت هوایی، کشت داخل لوله (www.Royan.cjb.com) و از موادی مانند پرلایت، ورمیکولایت، پشم سنگ، پوکه معدنی و پیت استفاده می‌شود.

پیت‌های طبیعی حاصل تخمیر خزها هستند. دو خز معروف بنام‌های اسفاگونوم و هایپونوم در اروپای شمالی بوفور یافت می‌شوند و معادنی که از این خزها در اروپای شمالی به دست آمده تحت عنوان تورب یا پیت خالص به بازار عرضه می‌شود. در ایران معادن خاک پیت در چند ناحیه عمدتاً در شمال شناسایی شده‌اند ولی این معادن دقیقاً حاصل تخمیر دو خز معروف نیستند، پیت ایران بر عکس پیت‌های اروپایی رنگ روشن‌تری دارد و PH آن خیلی زیاد و گاهی بیش از ۷ می‌باشد، به همین دلیل برای کشت هیدروپونیک، پیت باید از خارج کشور وارد شود.

(۳) کم آبی:

مشکل مهم دیگر بحث کم آبی شهرستان است که تولیدکنندگان گل و گیاهان زینتی با آن مواجه هستند. کمبود منبع آبی مطمئن یکی از محدودیت‌های عمده کشاورزی است. (ریجنتیس و همکاران، ۱۳۷۶، ص ۱۴۸) و مهمترین تنگنای توسعه کشاورزی محسوب می‌شود. تولیدکنندگانی که به صورت گلخانه‌های مدرن فعالیت می‌کنند و به روش بارانی یا قطره‌ای آبیاری را انجام می‌دهند باید هزینه اولیه تأسیسات روش‌های آبیاری مدرن را بپردازند و چون آب این شهرستان دارای املاح می‌باشد با گرفتگی لوله‌های تأسیسات آبیاری مواجه می‌شوند.

(۴) تأمین سرمایه:

گل و گیاهان زینتی جزو محصولات استراتژیک محسوب نمی‌شوند. به همین خاطر بهره‌برداران گل و گیاهان زینتی با مشکل تأمین سرمایه مواجهند و حمایت دولت از این بهره‌برداران کافی و مناسب نیست. نبود تشکیلات

قوی و منسجم بهره‌برداران، عامل کاهش قدرت چانه‌زنی آنها در تأمین عوامل تولید، فروش و عرضه تولیدات می‌باشد.

(۵) نیروی انسانی:

عدم ارائه آموزش کافی و افزایش مهارت بهره‌برداران برای افزایش عملکرد واحد سطح، عدم ارائه اطلاعات مناسب در زمینه بازار یابی و تجارت الکترونیک، عدم برگزاری همایشهای تخصصی با حضور متخصصان داخلی و خارجی و عدم ارائه کافی و مناسب ترویج و تحقیق و کمبود خدمات مشاوره‌ای و مدیریتی از جمله ی مشکلات است.

(۶) بازاریابی:

در حال حاضر در تولید گل و گیاه در جهان در مقام هفدهم قرار داریم ولی از نظر صادرات در رتبه ۱۰۷ جهان قرار داریم (www.isna.ir) که این امر ناشی از مشکلات بازاریابی است که در شهرستان پاکدشت همانند سایر مناطقی که در کشور به کشت گل و گیاهان زینتی اشتغال دارند دیده می‌شود. عوامل دخیل در این امر عبارتند از:

- شیوه سنتی تولید در برخی از گلخانه‌ها و سیستم حمل و نقل نامناسب؛
- تثبیت نرخ ارز در شرایط تورمی است که برای صادرکنندگان یک عامل محدودکننده محسوب می‌شود و سبب کاهش درآمدهای واقعی می‌گردد. به عبارتی، در حالی که تولیدکنندگان گل و گیاه داخلی با توجه به شرایط تورمی داخل تولید می‌کنند، لذا هزینه‌های تولید و در نتیجه قیمت تمام‌شده محصول افزایش می‌یابد و چنانچه در چنین شرایطی دولت نرخ ارز را تثبیت نماید، هم درآمد صادرات ارزی واقعی تولیدکننده کاهش می‌یابد و هم کالاهای تولیدشده نسبت به قیمت جهانی قیمت بالاتری پیدا می‌کنند و رقابت‌پذیری خود را از دست می‌دهند؛
- عدم توجه کافی به بسته‌بندی محصول و عدم وجود متدهای جدید و مناسب بسته‌بندی؛

راهبردهای غلبه بر مشکلات پرورش گل و گیاهان زینتی در شهرستان پاکدشت

در استراتژی توسعه پایدار کشاورزی عوامل مختلف زیست‌محیطی و محدودیت‌های بوم‌شناختی مورد توجه قرار می‌گیرد. (سلطانی، ۱۳۷۶، ص ۲۱۷) و لازم است تا کیفیت منابع طبیعی حفظ شود و تمامیت اکوسیستم کشاورزی در مسیر تکاملی قرار گیرد و این بدان معناست که سلامت محصولات کشاورزی، انسان و جانوران از طریق کاربرد روش‌های زیستی حفظ می‌گردد و در واقع هماهنگی دقیق بوم‌شناختی برقرار می‌شود. (نسیمی، ۱۳۸۲، ص ۱۵۲) برای آنکه کشت گل و گیاهان زینتی در منطقه به پایداری ختم شود، لازم است تا با انجام روش‌های علمی و اندیشیده شده بر مشکلات طبیعی، انسانی و سرمایه‌ای فائق آئیم:

(۱) از آنجا که در فصل تابستان درجه حرارت منطقه بالاتر از حد تحمل گل‌ها و گیاهان زینتی است و اختلاف دمای شب و روز زیاد است لازم است تا در فصل تابستان با رنگ‌آمیز یا گل‌اندود کردن پلاستیک و شیشه یا استفاده از حصیر و پارچه‌های تیره‌رنگ از شدت نور مستقیم خورشید به گلخانه‌ها کاسته و درجه حرارت مطلوب و مطبوع

را برای گیاهان فراهم آوریم و با روش‌های مناسب، رطوبت لازم را برای گیاهان تأمین نمائیم. در فصل زمستان درجه حرارت گاهی بسیار پایین‌تر از حد تحمل گل‌ها و گیاهان زینتی است که لازم است با یک سیستم گرمایشی مناسب و مکانیزه مانند سیستم حرارت مرکزی شوفاژ و یا بخاری درجه حرارت لازم را تأمین کنیم.

(۲) برای مقابله با کم آبی، استفاده از روش هیدروپونیک توصیه می‌گردد و همچنین روشهای دیگر مانند کاهش تبخیر و تعرق از سطح خاک بوسیله سایه دهی، استفاده از گونه‌های مقاوم به کم آبی، افزایش کارایی آبیاری با استفاده از روشهای مدرن آبیاری و بهینه سازی شرایط محیطی نیز توصیه می‌گردند.

(۳) سرمایه عامل اصلی فعالیتهای اقتصادی است (موسوی جهرمی، ۱۳۸۲، ص ۵۲) و تأمین سرمایه در نواحی روستایی از طریق مؤسسات اعتباری رسمی و غیررسمی امکان‌پذیر می‌باشد. خوشبختانه تأسیس بانک در روستاهای منطقه توانسته با جذب نقدینگی و سرمایه‌های روستائیان، سرمایه لازم را برای پرداخت اعتبار به سایر روستائیان تأمین نماید اما این میزان کافی نیست چون در امر تولید و پرورش گل و گیاهان زینتی در مرحله اول که نیاز به ایجاد گلخانه و تأسیسات آن می‌باشد سرمایه زیادی نیاز است که لازم است دولت و بانک‌ها و سایر مؤسسات اعتباری و مالی در این زمینه با بهره‌برداران همکاری نمایند و بهره کمتری را از آنان دریافت نمایند و زمان بازپرداخت را نیز افزایش دهند. تأمین اعتبار از طریق جذب و مشارکت سرمایه‌گذاری خارجی یکی دیگر از راههای جذب سرمایه می‌باشد.

(۴) در زمینه مدیریت نیروی انسانی، آموزش نیروی کار، نوسازی نظام‌های ترویج کشاورزی از دو طریق حرکت از ساختار رشته محور به سوی ساختار موضوع محور و حرکت از نظام دستوری به سوی نظام اشاره‌ای (لشکرآرا و پیش بین، ۱۳۸۲، ص ۶۲) و فراهم کردن زمینه حضور فارغ التحصیلان دانشگاهی در رشته کشاورزی و گل و گیاهان زینتی و برگزاری کلاسهای آموزشی توصیه می‌گردند.

(۵) این واقعیت را باید بپذیریم که در تولید و بازاریابی گل و گیاه، همانند دیگر محصولات کشاورزی، تولیدکنندگان ما در مقایسه با تولیدکنندگان رقیب جهانی در مرتبه بسیار پایینی قرار دارند و از حداقل امکانات برخوردار می‌باشند. (صفوی، ۱۳۸۴، ص ۱۳۶) برای غلبه بر این مشکلات، بهبود فرایند تولید برای داشتن محصولی با کیفیت بهتر و کمیت بیشتر، بسته‌بندی محصولات براساس استانداردهای بین‌المللی و برحسب سلیقه بازار و مقصد صادرات، ایجاد پایانه‌های صادراتی، بهبود سیستم حمل و نقل و مجهز کردن وسایل حمل و نقل، گسترش تبلیغات و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه بازاریابی و تجارت الکترونیک، راهبردهایی هستند که توصیه می‌گردند.

نتیجه گیری

شهرستان پاکدشت در کشت گل و گیاهان زینتی رتبه اول را در کشور داراست و می‌توان با اتخاذ سیاستها و استراتژیهای مناسب، سرمایه گذاری در منابع تولید و آموزش نیروی انسانی، ترویج، تأمین نهاده ها و عوامل تولید، به روز کردن نحوه کشت، توسعه حمل و نقل مناسب، مبارزه علمی با آفات و امراض به بهره برداری بهینه از فعالیتهای کشت گل و گیاهان زینتی در منطقه دست یافت.

توسعه کشت گل و گیاهان زینتی شهرستان پاکدشت، رشد اقتصادی منطقه را در پی خواهد داشت که سبب افزایش اشتغال، افزایش درآمد، افزایش پس‌انداز روستائیان و انباشت سرمایه می‌شود که این خود موجب توسعه و گسترش سرمایه‌گذاری در سایر بخش‌های اقتصادی منطقه شده، سبب نگهداشت جمعیت در روستاها گردیده و از مهاجرت بی‌رویه روستائیان جلوگیری کرده و به کاهش فقر و بهبود نسبی رفاه اجتماعی و اقتصادی روستائیان منجر خواهد شد.

بنابراین می‌باید مسئولان شهرستان با سیاست‌های حمایتی خود از جمله دادن خدمات و تسهیلات سرمایه‌گذاری، آموزش و ترویج روش‌های صحیح و نوین به گلکاران، هماهنگ کردن سیاست‌های تولید، ترویج و تحقیقات با یکدیگر، توسعه حمل‌ونقل مناسب برای گل به بازارهای داخلی و خارجی، بازاریابی و بازاریابی و بازاریابی، حضور در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی جهت کسب تجربه و یافتن بازار، تهیه نهاده‌های مورد نیاز، آموزش مبارزه علمی با امراض و آفات، رشد صنایع کوچک و مکمل وابسته به گل و گیاهان، زمینه‌ای را فراهم آورند، تا گلکاران به تولید انبوه در این محصولات دست یابند و شهرستان به جایگاه واقعی خود در تولید و صادرات گل و گیاهان زینتی در کشور، خاورمیانه، آسیا و حتی جهان دست یابد.

منابع

- ۱- ازکیا، مصطفی، (۱۳۸۳): توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، نشر نی.
- ۲- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی، (۱۳۸۵): گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، سمت.
- ۳- اکبری، نعمت‌ا... و رنجکش، مهدی، (۱۳۸۲): بررسی رشد بهره‌وری کل عوامل تولید در بخش کشاورزی ایران طی دوره ۱۳۴۵-۷۵، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۱۱، شماره ۴۳ و ۴۴.
- ۴- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی، (۱۳۸۵): گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، سمت.
- ۵- پازکی، معصومه، (۱۳۸۲): عوامل محدودکننده در توسعه و خودکفایی محصول استراتژیک گندم و راهکارهای پیشنهادی با تأکید بر روستاهای پاکدشتک، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری.
- ۶- حسینی ابری، سید حسن، (۱۴۸۰): مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران، دانشگاه اصفهان.
- ۷- دادخواهی پور، کاظم، (۱۳۸۳): بازیافت زباله‌های گیاهان زینتی با استفاده از فناوری گیاه‌نگاری، خلاصه مقالات اولین جشنواره و سمینار ملی گل‌های شاخه بریده ایران، دفتر امور گل و گیاهان زینتی و قارچ‌های خوراکی و دارویی، معاونت باغبانی وزارت جهاد کشاورزی.
- ۸- دریاباری، جلیل، (۱۳۸۵): اثرات اقتصادی پرورش گل در نواحی روستایی (نمونه موردی: بخش مرکزی شهرستان آمل)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- ۹- ریجنتیس، کوئن و همکاران، (۱۳۷۶): مترجم: هادی حسینی عراقی، کشاورزی برای آینده؛ روش کاربرد کم‌نهادها و کشاورزی پایدار، مجموعه مقالات توسعه پایدار کشاورزی، انتشارات فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۴.

- ۱۰- زکی، محمد علی، (۱۳۸۴): درآمدی بر جامعه شناسی جهانگردی و گردشگری، مجموعه مقالات اولین همایش سراسری نقش گردشگری در توسعه مازندران، ۱۳۸۴، رسانش.
- ۱۱- سازمان خواروبار کشاورزی ملل متحد، جارچوب استراتژی توسعه پایدار بخش کشاورزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش نهایی پروژه Tcp/IRA/0168، (۱۳۸۴)، مترجمین: احمد دهقان و هومن فتحی، موسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، مدیریت امور پردازش و تنظیم یافته های تحقیقاتی.
- ۱۲- سلطانی، غلامرضا، (۱۳۷۶): تکنولوژی زیستی و توسعه پایدار کشاورزی، مجموعه مقالات توسعه پایدار کشاورزی، انتشارات فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، نشریه شماره ۴.
- ۱۳- صرفی، حسن و نوروزی، محبوبه، (۱۳۸۳): چشم اندازی بر توسعه اشتغالزایی تولید گلهای شاخه بریده در شهرستان دامغان (گل رز)، نخستین سمینار علمی - کاربردی گل و گیاهان زینتی ایران، دفتر امور گل و گیاهان زینتی، فارچهای خوراکی و دارویی معاونت باغبانی وزارت جهاد کشاورزی
- ۱۴- لشگرآرا، فرهاد و پیش بین، احمد رضا، (۱۳۸۳): خصوصی سازی ترویج کشاورزی، مجله روستا و توسعه، سال ۷، شماره ۲.
- ۱۵- موسوی جهرمی، یگانه، (۱۳۸۲): توسعه اقتصادی و برنامه ریزی، دانشگاه پیام نور.
- ۱۶- نجفی، بهالدین و قربانی، محمد، (۱۳۷۷): ظرفیت پس انداز روستایی ایران، مطالعه موردی: استان فارس، مجموعه مقالات دومین گردهمایی اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه تهران.
- ۱۷- نسیمی، علی، (۱۳۸۲): مقدمه ای بر سیاست گذاری نوین کشاورزی، مؤلف.
- ۱۸- هندی، هومن، (۱۳۸۲): بررسی اقتصاد تولید و صادرات گل در ایران، مطالعه موردی: استان تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

19- Khan, s and Ghani, E., (1998): Employment Generation in rural Pakistan with a special focus on rural industrialization review, Vol. 28.

20- www.pakdasht.ir

21- www.zaeemflowers.ir

22- www.khademfarm.ir

23- www.magiran.com

24- www.Royan.cjb.com

